

Španělské drama

04.května 2004 Hynek Fajmon

11-M, neboli 11. března 2004, byl pro Španělsko, potažmo celý svět, druhým 11. zářím. Španělští občané žili v předvolebním čase v obvyklé nervozitě vzhledem k možným útokům baskické teroristické organizace ETA, což umocňovala všudypřítomnost policistů a stupňující se kontroly v ulicích.

S jistou nadsázkou lze konstatovat, že Španělé jakýsi útok čekali, a to tím spíše, že několik týdnů před volbami bylo zajištěno velké množství výbušniny určené pro teroristický útok v hlavním městě. Význam španělských voleb byl tentokrát obrovský. Měly potvrdit nové, třetí vítězství Lidové strany (připouštěla se jen ztráta absolutní většiny) i přes odchod J. M. Aznara a některé, pro španělskou veřejnost černé momenty jeho vlády, jako byla irácká kampaň či následky ztroskotání tankeru Prestige. Volby byly ostře sledovány i ze zahraničí, přestože se EU v podstatě již připravovala na M. Rajoje s nadějí, že nebude natolik zásadový a důsledný jako jeho předchůdce Aznar a při vyjednávání o evropské Ústavě ustoupí z původních španělských pozic.

Teroristé zcela zamíchali kartami. Pro svůj čin si vybrali nejfrekventovanější madridské nádraží Atocha, kde se kříží většina příměstských vlaků a odkud odjíždějí rychlovlaky AVE na jih. Nádraží je zároveň architektonickou chloubou města. Bomby vybuchly zde a ve třech přilehlých stanicích tratě Alcalá de Henares - Atocha v začínající ranní špičce, kdy lidé přijíždějí z okolí do hlavního města za prací a děti do školy. Celkem 6000 pasažérů. Podle informací šlo o čtyři vlaky a čtrnáct bomb, z nichž u čtyř selhalo výbušné zařízení.

První ranní zprávy z Madridu, kdy se nejprve odhadovaly počty obětí (deset až patnáct), nepřipouštěly žádné pochybnosti o autorech výbuchů. Po počátečním šoku se dostavil vztek, že ani výše zmíněná ostražitost a připravenost španělské policie nedokázala teroristům v jejich akci zabránit. S přibývajícím počtem zabitých se dostavila otázka, proč se ETA rozhodla zaútočit v takové míře a bez předchozího varování, jak je jejím zvykem. Obvykle totiž 10 minut až půl hodiny před výbuchem prostřednictvím anonymního telefonátu oznámí uložení bomby na veřejném prostranství. Nevaruje v případě útoků na konkrétní cíle, jako příslušníky ozbrojených sil, policie či politiky. Policii se proto velmi často podaří bombu před výbuchem zneškodnit.

Španělská politická scéna okamžitě reagovala definitivním přerušением volební kampaně. Odstupující předseda vlády J. M. Aznar zahájil sérii telefonátů ředitelům všech hlavních médií a svému politickému odpůrci J. L. Rodríguezovi Zapaterovi (první kontakt od loňského léta) a vyslovil jednoznačné přesvědčení o autorství atentátu. S postupujícím dnem a okamžitým zahájením vyšetřování atentátů proto stoupal i tlak sdělovacích prostředků na vládu. Ministr vnitra Á. Acebes byl nucen vystoupit každé 3 hodiny. Po první informaci vlády se stín pochybnosti o autorství ETA neobjevil ani v žádném dalším prohlášení španělských politiků včetně opozice. Rodríguez Zapatero se postavil jednoznačně za vládu. J. M. Aznar ve svém prvním veřejném vystoupení slíbil co nejrychlejší dopadení atentátníků a svolal na následující den manifestaci. Na mnoha místech ve Španělsku se však začalo spontánně demonstrovat s transparenty proti ETA ještě týž den, způsobem, jakým Španělé obvykle reagují na jakýkoliv vražedný čin této teroristické organizace. Jeden z odpoledních mediálních výstupů ministra Acebese však zaujal svou první nejednoznačností: „nevylučuje se žádná možnost“.

Deník El País uvádí i skutečnost, že španělský Úřad vlády - La Moncloa - se spojil se zástupci cizích médií a zdůraznil důvody autorství ETA: stejný typ výbušniny, usilovná snaha o atentát v Madridu, podobný modus operandi jako při zmařené snaze o atentát na nádraží Chamartín v období vánoc, 30

let terorismu a 800 mrtvých. Předseda rozpuštěné politické strany Batasuna blízké organizaci ETA, A. Otegui, však možnost takto monstrózního útoku ze strany ETA oficiálně popřel.

Většina západních analytiků, specialistů na baskickou ETA, se přiklonila ke změně strategie organizace. Poukázala na snahu mladých aktivistů toužících po vlastním zviditelnění oproti již opotřebované a vládou oslabené špičce organizace. Po letech „klidu“, kdy docházelo „jen“ k cíleným vraždám jednotlivců, chtěli masový krvavý útok. Pro boj se španělskou vládou, konkrétně pak Lidovou stranou, se datum blížících se voleb velmi nabízelo. Pokračující vyšetřování se však opřelo o svědectví jistého domovníka z Alcalá de Henares, který zahlédl podivně a příliš oblečené muže (bylo poměrně teplo) s batůžky pohybovat se okolo ranních vlaků odjíždějících do Madridu. Španělská policie již mezitím měla zajištěnou dodávku s dynamitem a odpalovacím zařízením, včetně kazety s nahranými verši koránu. Vláda tuto zprávu oficiálně nesdělila. Tlak veřejnosti sílil, neboť ve vypjaté atmosféře dva dny před volbami se očekávala jakákoliv informace o šetření, které by vedlo k dopadení viníků. Napětí vyvrcholilo 13. března večer, kdy se na základě anonymního telefonátu našel u madridské mešity videozáznam s přiznáním o napojení na organizaci Al Kajdá. V předvečer parlamentních voleb se po městě začaly shromažďovat skupiny manifestujících s požadavkem „pravdy před volbami“. Větší skupina oblehla i sídlo Lidové strany. Prostřednictvím televize se v té době přidala i opoziční PSOE (Španělská socialistická dělnická strana) a znásobila tak emoce, které vyvrcholily po celém Španělsku právě o volební neděli.

Socialisté zvítězili oproti všem předchozím odhadům včetně těch, které tvrdily, že atentáty ještě upevní Lidovou stranu v sedle, neboť boj proti terorismu byl jedním z nejdůležitějších bodů jejího programu. Zvláště po atentátech z 11. září v New Yorku, se Aznar urputně snažil o vypuštění adjektiva ze spojení „mezinárodní terorismus“, a to v rámci všech evropských jednání. Terorismus byl podle něj jen jeden. Kromě vlastního vnitropolitického boje proti ETA, bylo Španělsko po 11. září velmi úspěšné v odhalování spících teroristických buněk organizace Al Kajdá na svém území. Nejvýznamnější byla tzv. Operace Datle, při níž bylo v období 2001–2002 zatčeno 13 islamistů napojených na Bin Ládina. Nyní se začíná prokazovat souvislost mezi těmito zatčenými a autory výbuchů z 11. března.

V závěru svého volebního období, které mělo být zároveň jeho triumfem, byl Aznar zasažen v nejcitlivějším místě. Za své pevné spojenectví s USA dostal účet od svých občanů, z nichž téměř 90% bylo proti válce v Iráku. Španěle byli v této chvíli přesvědčeni, že výbuchy v Madridu jsou odplatou za angažovanost své země a volili Zapatera s požadavkem, aby je nezklamal. K tomu si už jen připomněli katastrofu Prestige a pád ukrajinského letadla v tureckém Trabzonu, které převáželo 62 španělských vojáků z Afghánistánu zpět do vlasti a zdoluhavé vyšetřování této tragédie.

Dalším důležitým faktorem je také síla španělských médií, hrajících na tu nejcitlivější strunu. Při jakémkoli neštěstí velmi dopodrobna a na mnoha stranách informují o rodinných poměrech obětí. Z toho vyplývá i povahový rys španělské společnosti, zcela jistě související i s letitou trpkou zkušeností s terorismem. Zdánlivá netečnost a sobeckost je v takových případech ta tam a tragédie jednotlivce je tragédií všech. Obrovská solidarita se tak projevila i v souvislosti s 11. březnem.

Reakce na úvahu, proč vláda včas neinformovala veřejnost o prvních poznatcích z vyšetřování, je jednoduchá. Lidovci z hlediska všech výše uvedených důvodů velmi silně vnímali katastrofální dopad informace o možném autorství ze strany Al Kajdá a obávali se pomsty voličů. Právě z těchto důvodů si teroristé načasovali nejen samotný čin, ale i přiznání k němu v předvečer voleb, a zneužili sílu emocí zmítajících Španělskem. Vyhráli tak své první volby v Evropě se všemi důsledky, které to pro její další vývoj znamená. Španělští socialisté se zcela jistě připojí k Francii a Německu a podpoří vznik evropské Ústavy. **Evropská síla Španělska, kterou Aznar léta budoval, je jako mávnutím kouzelným proutkem pryč.** Ve světle madridských událostí musí demokratický svět schopnost zločinců ovlivňovat evropskou politiku vzít v úvahu a zvážit, zda je šťastné konání voleb

bezprostředně po podobně tragických událostech a v emocemi nabitě atmosféře. Teroristům nelze dát další příležitost tohoto druhu.